

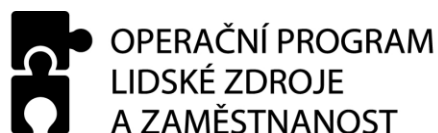
Tato analýza vznikla v rámci projektu Centra pro komunitní práci střední Čechy „Komunitní plán města Mnichovo Hradiště a spádových obcí“, který je podpořen z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a státního rozpočtu ČR.

ANALÝZA POTŘEB CÍLOVÉ SKUPINY

RODINA S DĚTMI V TĚŽKÉ ŽIVOTNÍ SITUACI

Duben 2013

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Obsah

1.	ZÁKLADNÍ INFORMACE O REALIZOVANÉM ŠETŘENÍ	4
1.1.	KONTEXT REALIZOVANÉHO VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	4
1.2.	CÍLOVÁ SKUPINA	4
1.3.	HLAVNÍ CÍLE ŠETŘENÍ	4
1.4.	METODA SBĚRU DAT.....	5
1.5.	STRUČNÝ POPIS ÚZEMÍ VE VZTAHU KE SLEDOVANÉ CÍLOVÉ SKUPINĚ.....	6
1.5.1.	Socioekonomický popis území ve vztahu k cílové skupině.....	6
1.5.2.	Klienti kurátora pro mládež	6
1.5.3.	Příjemci dávek hmotné nouze	7
1.5.4.	Příjemci mimořádné okamžité pomoci.....	7
2.	CHARAKTERISTIKA RODIN V PÉČI OSPOD NACHÁZEJÍCÍCH SE V TĚŽKÉ ŽIVOTNÍ SITUACI	9
3.	DETAILNÍ ANALÝZA - POPIS STÁVAJÍCÍ SITUACE	10
3.1.	OBEČNÝ POPIS SOCIÁLNĚ SLABÝCH RODIN NACHÁZEJÍCÍCH SE V TĚŽKÉ ŽIVOTNÍ SITUACI VYPLÝVAJÍCÍ Z NAŠEHO ŠETŘENÍ	10
3.2.	ZMIŇOVANÉ PROBLÉMY	11
3.2.1.	Finanční problémy	11
3.2.1.1.	Problematika finanční gramotnosti	11
3.2.1.2.	Sociální dávky	11
3.2.1.3.	Půjčky, dluhy, exekuce	12
3.2.1.4.	Investice	12
3.2.2.	Problematika nezaměstnanosti	12
3.2.3.	Bydlení	13
3.2.4.	Nedostatečné znalosti a kompetence	15
3.2.5.	Výchova a vzdělání dětí	16
3.2.5.1.	Výchovné problémy	16
3.2.5.2.	Vzdělání	17
3.2.5.3.	Volnočasové aktivity pro děti a mládež	18
3.2.6.	Vztahové problémy.....	19
3.3.	JAK RODINY ŘEŠÍ SVÉ PROBLÉMY	20
3.4.	LOKALITY SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ, LOKALITY NA POMEZÍ SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ	21
3.5.	SÍT SOCIÁLNÍCH SLUŽEB A SLUŽEB NÁVAZNÝCH PRO SLEDOVANOU CÍLOVOU SKUPINU Z POHLEDU NAŠEHO ŠETŘENÍ	22
4.	SHRNUTÍ.....	23
4.1.	HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ ŠETŘENÍ VE VZTAHU K PRÁCI OSPOD	23

4.2.	POTŘEBY SLEDOVANÝCH RODIN A NAVRHOVANÁ ŘEŠENÍ	23
5.	PŘÍLOHY	26
	PŘÍLOHA č. 1.: Přehled poskytovaných služeb pro sociálně slabé rodiny s dětmi dle Zákona č. 108/2006 Sb. 5 v ORP Mnichovo Hradiště.....	26
6.	PŘÍLOHA 2 – STRUKTURA ROZHOVORU	27

1. ZÁKLADNÍ INFORMACE O REALIZOVANÉM ŠETŘENÍ

1.1. KONTEXT REALIZOVANÉHO VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Analýza potřeb cílové skupiny rodin ohrožených sociálním vyloučením – je součástí projektu „Komunitní plán města Mnichovo Hradiště a spádových obcí“, který je realizován Centrem pro komunitní práci střední Čechy ve spolupráci s Městem Mnichovo Hradiště. Cílem analýzy je popsat aktuální situaci rodin s dětmi ohrožených sociálním vyloučením v regionu (z důvodu nedostatku financí, problému s bydlením) a tím získat přehledné informace o potřebách této cílové skupiny. Analýza vychází z pohledu na každodenní život sledovaných rodin a vztahuje se především k popisu jejich každodenních starostí.

V analýze jsou popsány jednotlivé problémové oblasti, které byly v průběhu zpracování analýzy identifikovány, v závěru jsou pak nastíněny možné návrhy na jejich řešení.

1.2. CÍLOVÁ SKUPINA

Šetření se zaměřilo na sociálně slabé rodiny s nezletilými dětmi, které jsou v péči OSPOD¹ MěÚ Mnichovo Hradiště.

Jelikož ne všichni klienti OSPOD deklarují potřeby sociálních služeb či jiných forem pomoci, zaměřili jsme se v rámci našeho šetření především na **problémy sociálně slabých rodin v těžkých životních situacích**.

Zaměstnankyně odboru sociálních věcí a zdravotnictví pravidelně tyto rodiny doma navštěvují, dohlížejí tak na zabezpečení péče o dítě, zajištění vhodného prostředí a výživy. Dále spolupracují se školou, lékaři a dalšími organizacemi, ve kterých se dítě pohybuje.

Jedná se o rodiny, které jsou přímo ohrožené sociálním vyloučením. Přestože se s tímto termínem setkáváme především v souvislosti s romskou populací, naše šetření potvrdilo, že sociální vyloučení se vyskytuje napříč celou společností a právě v současné době, v době hospodářské krize spojené s vyšší nezaměstnaností a nárůstem chudoby, nabývá na aktuálnosti.

1.3. HLAVNÍ CÍLE ŠETŘENÍ

Hlavní cíle šetření lze rozdělit do 3 oblastí:

- Získání základních informací o cílové skupině a jejím životním stylu.
 - Vzdělání a zaměstnání.

¹ Orgán sociálně-právní ochrany dětí. V rámci odboru sociálních věcí a zdravotnictví na úseku sociálně právní ochrany dětí pracují 3 zaměstnankyně, přičemž jedna zároveň vykonává činnosti kurátora pro děti a mládež.

- Každodenní život.
 - Rodinné vztahy.
 - Vnímání budoucnosti.
 - Reflexe stávající životní situace.
- **Popis problémů**, s kterými se sledovaní jedinci ve svém životě potýkají, a popis toho, jak tyto problémy v současné době řeší.
 - Popis problémů.
 - Analýza důvodů.
 - Popis současných řešení.
 - Zmapování potřeb cílové skupiny ve sledované lokalitě se **zaměřením na jejich potřeby v oblasti sociálních služeb. Analýza možné pomoci.**
 - Možnosti řešení problematických situací.
 - Návrhy pomoci.

1.4. METODA SBĚRU DAT

Vzhledem k tématu analýzy jsme pro toto šetření použili kvalitativní výzkumnou metodu hloubkového individuálního rozhovoru s předem vytipovanými respondenty. Základní osnova rozhovoru byla polostrukturovaná tak, abychom získali všechny požadované informace k podrobné analýze dané problematiky. Osnova rozhovoru byla klientem předem schválena.

INDIVIDUÁLNÍ HLOUBKOVÉ ROZHOVORY byly vedeny s předem vybranými respondenty kvalifikovanou moderátorkou, realizátorkou šetření. Délka jednotlivých rozhovorů se pohybovala v rozmezí 50 - 70 minut. Většina rozhovorů probíhala v bytech respondentů.

POČET CELKEM: 12²

SPECIFIKACE RESPONDENTŮ DLE BYDLIŠTĚ

- 6 obyvatelů města Mnichovo Hradiště
- 6 obyvatelů přilehlých obcí (Loukovec, Klášter Mnichovo Hradiště, Kněžmost)

SPECIFIKACE RESPONDENTŮ DLE POHLAVÍ

- 10 žen
- 2 muži

Metoda individuálního rozhovoru nám umožnila dotknout se i citlivějších témat, nehrozilo také, že respondent bude ovlivněn názory jiných účastníků šetření. Naše šetření jsme poté doplnili základní sekundární analýzou dostupných dat o sledované skupině obyvatel.

Zpráva je doplněna citacemi jednotlivých respondentů, které jsou vždy uvedené v textu kurzívou.

² Podrobnější specifikace není uvedena z důvodu zachování anonymity.

1.5. STRUČNÝ POPIS ÚZEMÍ VE VZTAHU KE SLEDOVANÉ CÍLOVÉ SKUPINĚ³

1.5.1. Socioekonomický popis území ve vztahu k cílové skupině

Správní obvod Mnichovo Hradiště se nachází v nejsevernější části Středočeského kraje, na hranicích s kraji Ústeckým a Královéhradeckým. V rámci Středočeského kraje sousedí pouze s ORP Mladá Boleslav. Mladá Boleslav je centrem průmyslu, obchodu, kulturního a společenského života regionu. Jedná se rovněž o bývalé okresní město, a tudíž je v něm i z minulosti soustředěno více institucí – zdravotnických zařízení, vzdělávacích institucí, sociálních služeb a podobně.

Ekonomika ORP Mnichovo Hradiště je založena na průmyslu, Mnichovohradištsko je i v tomto ohledu napojeno na sousední mladoboleslavský obvod s rozvinutým automobilovým průmyslem, což rovněž ovlivňuje socio-ekonomickou strukturu regionu. Míra nezaměstnanosti je v současnosti relativně nízká (dle expertního odhadu zaměstnanců úřadu práce se v současné době pohybuje okolo 4 %), lokální pracovní trh dokáže uchazeče o zaměstnání relativně dobře absorbovat. V regionu však existuje početná a zřejmě stabilní skupina dlouhodobě nezaměstnaných, kteří z nějakého důvodu nemohou nebo nechtějí zaměstnání najít. Tato potenciálně problémová skupina tvoří přibližně čtvrtinu všech nezaměstnaných v ORP Mnichovo Hradiště, přibližně dvě třetiny jejich členů mají trvalé bydliště v katastru Mnichova Hradiště.

Intenzita bytové výstavby je mírně podprůměrná, byty v bytových domech se staví minimálně. To odpovídá jednomu z nejvyšších podílů bytů v rodinných domech v kraji. Obvod vyniká také vysokým podílem neobydleného bytového fondu.

V SO ORP Mnichovo Hradiště působí osm základních škol, jedna základní škola speciální a praktická, jedna škola střední a jedno střední odborné učiliště.

1.5.2. Klienti kurátora pro mládež

Počet klientů kurátora pro děti a mládež sociálního odboru úřadu ORP Mnichovo Hradiště, jak je vidět v tabulce 1, v letech 2009 až 2011 narůstal (z 54 na 66), v posledním roce došlo k mírnému snížení jejich počtu oproti předešlému roku (na 61).

Tabulka 1: Vývoj počtu klientů kurátora pro děti a mládež v ORP Mn. Hradiště v letech 2009 až 2012 s rozlišením jednotlivých kategorií těchto klientů. Zdroj Sociální odbor OÚ ORP Mnichovo Hradiště.

Klienti kurátora pro děti a mládež							
	Úplná rodina	Neúplná rodina	Nová rodina	Rodina s druhem (družkou)	Ostatní	Ústavní	Celkem
2009	18	18	9	8	1	0	54
2010	23	16	6	5	2	5	57
2011	31	18	7	3	3	4	66
2012	22	22	5	8	2	2	61

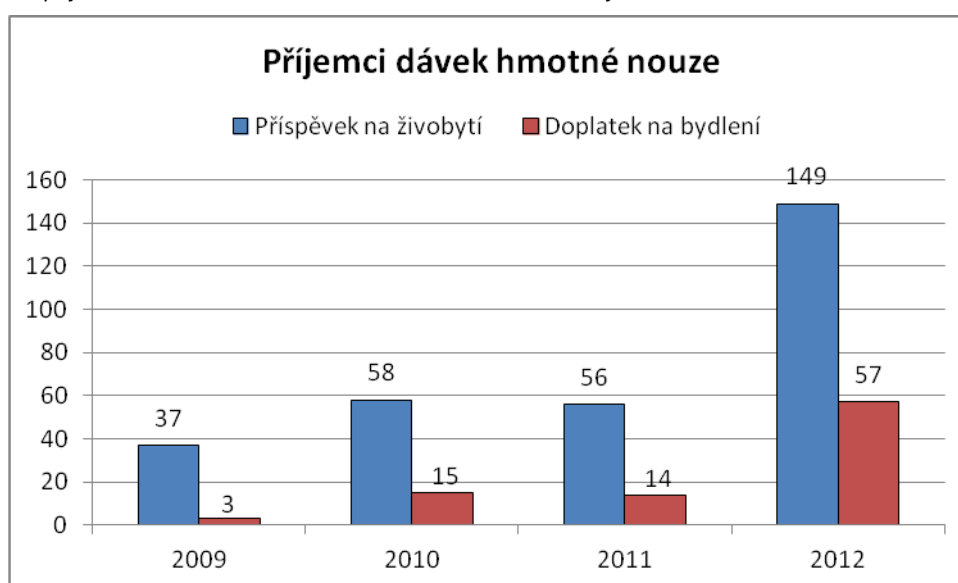
³ Zdroj: Sociálně demografická analýza pro potřeby Komunitního plánování sociálních a návazných služeb města Mnichovo Hradiště a spádového území; 2013

Nejčastější problémy, které sociální kurátor pro děti a mládež se svými klienty řeší, jsou výchovné problémy, které jsou evidovány de facto u všech klientů. Na druhém místě je výkon dohledu a na třetím trestná činnost dětí a mladistvých. Výchovné problémy jsou dlouhodobě největším problémem u mladistvých chlapců, podobně jako trestná činnost, která se týká téměř pouze skupiny chlapců, ať už patřících do kategorie dětí, či mladistvých.

1.5.3. Příjemci dávek hmotné nouze

Jedná se především o osoby ohrožené sociálním vyloučením. Z následujícího grafu je patrné, že jejich počet rok od roku narůstá. Nejvíce je nárůst patrný mezi roky 2011 a 2012, kdy se meziročně počet příjemců příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení zvýšil několikanásobně.

Graf 1: Vývoj počtu příjemců dávek hmotné nouze v letech 2009 až 2012. Zdroj: Sociální odbor OÚ ORP Mnichovo Hradiště.

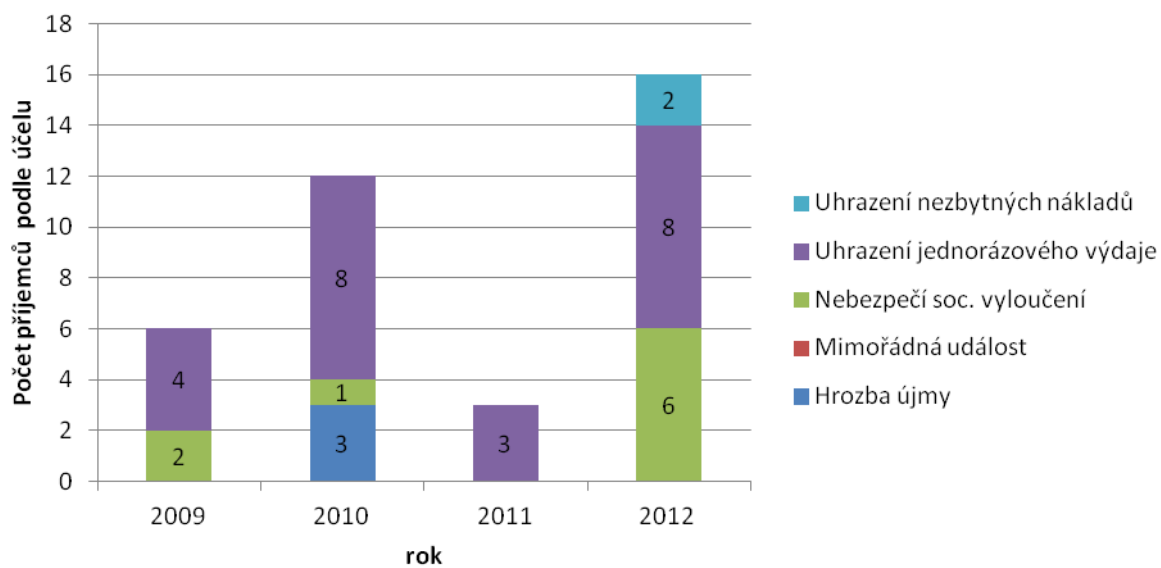

1.5.4. Příjemci mimořádné okamžité pomoci

V případě mimořádné okamžité pomoci nedošlo k tak dramatické změně počtu příjemců jako v případě příjemců dávek hmotné nouze. V průběhu roku 2012 bylo kladně vyřízeno 16 žádostí, což je sice o 13 více než v roce 2011, ale jen o 4 více než v roce 2010. Nejčastějším důvodem žádosti bylo uhrazení jednorázového výdaje (8), druhým nejčastějším hrozba sociálního vyloučení (6).

Graf 2: Vývoj počtu příjemců mimořádné okamžité pomoci v letech 2009 až 2012. Zdroj: Sociální odbor OÚ ORP Mnichovo Hradiště.

Příjemci mimořádné okamžité pomoci

2. CHARAKTERISTIKA RODIN V PÉČI OSPOD NACHÁZEJÍCÍCH SE V TĚŽKÉ ŽIVOTNÍ SITUACI

- **SLEDOVANÉ RODINY LZE NEJLÉPE POPSAT POMOCÍ SPOLEČNÝCH ZNAKŮ, A TĚMI JSOU:**
 - NÍZKÁ ÚROVEŇ VZDĚLÁNÍ
 - NEDOSTATKY V SOCIÁLNÍCH KOMPETENCÍCH
 - PROBLEMATICKÉ ZAŘAZENÍ NA TRH PRÁCE A NÁSLEDNÉ PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ NA TOMTO TRHU
 - NEDOSTATEČNÁ ZODPOVĚDNOST K VLASTNÍMU BYDLENÍ
 - MATERIÁLNÍ CHUDOBA
 - ZÁVISLOST NA SOCIÁLNÍCH DÁVKÁCH
 - NÍZKÁ ÚROVEŇ VLASTNÍ ZODPOVĚDNOSTI
 - OČEKÁVANÍ POMOCI ZE STRANY STÁTU

- **TYTO RODINY SE V ŽIVOTĚ HŮŘE ORIENTUJÍ, POTŘEBUJÍ PŘEDEVŠÍM PORADENSKÉ SLUŽBY.**

- **TZV. PRŮVODCI V ŽIVOTĚ SE PRO NĚ ČASTO STÁVAJÍ ZAMĚSTNANCI SOCIÁLNÍHO ODBORU.**

3. DETAILNÍ ANALÝZA - POPIS STÁVAJÍCÍ SITUACE

3.1. OBECNÝ POPIS SOCIÁLNĚ SLABÝCH RODIN NACHÁZEJÍCÍCH SE V TĚŽKÉ ŽIVOTNÍ SITUACI VYPLÝVAJÍCÍ Z NAŠEHO ŠETŘENÍ

Jak již vyplývá z kritéria výběru respondentů, všechny sledované rodiny byly klienty OSPOD. Důvody, které vedly k tomu, že se rodiny staly klienty sociální práce, respondenti ve většině případů nedokázali popsat. Dohled ze strany sociálních pracovníků OSPOD vnímali jako nedílnou, přirozenou a automatickou součást svého života.

„Ptáte se, jak k nám paní X začala docházet? No, každému je přece někdo přidělen...“ (matka, 5 dětí)

„My musíme všechno hlásit, ani nevím proč,paní ze sociálky nás kontroluje každého půl roku, problémy nemáme, prohlídky jsou ale docela časté... ...“ (matka, 5 dětí)

Sledované rodiny vykazovaly několik společných znaků, kterými byly:

- Nízká úroveň ekonomického kapitálu a život v podmínkách materiální chudoby. Především v souvislosti s dlouhodobou nezaměstnaností, ztrátou pracovních návyků, nízkými příjmy a zadlužeností, která vyplývala z neschopnosti hospodařit s penězi.
- Závislost na systému státní sociální podpory (ve většině případů).
- Nevyhovující bytové podmínky, mnohdy v souvislosti s nevyhovujícími hygienickými podmínkami. Některé vícečetné rodiny žily v jednopokojových bytech, byty byly často velmi tmavé, v některých se vyskytovaly plísňe.
- Nízká úroveň vzdělání. Rodiče deklarovali základní, maximálně střední odborné vzdělání. Děti v těchto rodinách dostávaly omezené možnosti podpory ve vzdělávání plynoucí z nízké vzdělanostní úrovně rodičů. Z toho také vyplýval nesystematický přístup k učení a vzdělávání se dětí ve sledovaných rodinách a obecně nízká míra očekávání od školního vzdělání.
- Nedostatek nebo nízká kvalita materiálních podmínek dětí v těchto rodinách. Děti neměly k dispozici vlastní prostor na hraní či k přípravě do školy. Vybavení bytů bylo velmi prosté.
- Nedostatky v sociálních kompetencích. Zaznamenali jsme z toho plynoucí orientaci na krátkodobý prožitek, problémy v komunikaci a neadekvátní řešení konfliktů, toleranci rizikového chování, nízkou úroveň vlastní zodpovědnosti a snížené schopnosti rodičů v oblasti výchovy a naplňování potřeb dětí.
- Relativně vyšší výskyt neúplných rodin.
- Relativně vyšší výskyt početných rodin, tedy rodin s více jak dvěma či třemi dětmi.
- Odlišné kulturní hodnoty a obecně odlišné hodnoty od majoritní společnosti. Tyto odlišnosti plynuly především z nedostatku sociálních kompetencí.

3.2. ZMIŇOVANÉ PROBLÉMY

3.2.1. Finanční problémy

S finančními otázkami se sledované rodiny potýkaly ve svém každodenním životě, jejich příjmy se převážně pohybovaly kolem životního minima a často byly postavené především na sociálních dávkách. Jejich nepříznivá finanční situace byla ovlivněná především dlouhodobou **nezaměstnaností a nízkou finanční gramotností dospělých členů domácnosti.**

3.2.1.1. Problematika finanční gramotnosti

Finanční negramotnost je zajisté jedna z příčin materiální chudoby sledovaných rodin. V rámci našeho šetření jsme se setkali s tím, že spousta lidí si neuměla spočítat úrok, nechápala principy půjčky, nerozuměla úředním dokumentům, a to především slovům, které se v nich objevují. Ve většině případů měli rodiče nízké vzdělání, které jim neposkytlo dostatečný přehled v základní finanční problematice. Tito lidé neumí plánovat, neumí pracovat s čísly, neumí pracovat s informacemi, mnohdy neporozumí textu jednotlivých smluv a půjček. Stalo se nám, že v průběhu rozhovoru přinesli úřední dopisy s prosbou, zda bychom jim vysvětlili, co se v nich píše. V průběhu šetření jsme také zaznamenali neschopnost sledovaných rodin finančně plánovat. Tyto rodiny nemají žádné finanční rezervy a ani s jejich vytvořením do budoucna nepočítají, ve většině případů jim to ani finanční situace neumožňuje.

„Za byt platíme 5300 Kč, to se dá...Ale měsíčně nám stejně nezbude ani koruna.“ (matka, 5 dětí)

Když respondenti rekapitulovali, za co v průběhu měsíce nejvíce utratí, na prvním místě figurovalo jídlo, poté následoval nájem. Jednalo se tedy o zabezpečení základních životních potřeb, přesahem pak byla pouze školní výbava dětí.

„Celkově máme 20 000 Kč, bydlení stojí okolo 6000 Kč, ostatní jídlo a věci do školy pro děti, vycházím, jak se dá...Na nic jiného nemáme a nic nezbude.“ (matka, dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

3.2.1.2. Sociální dávky

Oslovené rodiny přiznávaly svou závislost na sociálních dávkách a dalších finančních státních příspěvcích, předpokládaly, že je povinnost státu se o ně postarat. Sociální dávky tak jsou často hlavním, a pro většinu, jediným pravidelným a stálým příjmem.

„Kdybychom se dostali do finanční tísně, šla bych na úřad pro jednorázovou dávku...“ (rodina, 3 děti)

„Dostali jsme se do finanční tísně, neplatili jsme školku, tak syna vyloučili a teď pro syna zase není místo...Díky paní ze sociálního odboru jsme si zažádali o peníze. Dostáváme peníze měsíčně a teď už dluhy nemáme.“ (rodina, 3 děti)

Z rozhovorů také vyplynulo, že přestože tito lidé určité dávky pobírali, mnohdy jim však chyběly základní informace o jaké dávky se jedná, rovněž často nevěděli na základě jakých podmínek konkrétní dávku obdrželi.

„Sociálku na městském úřadě zrušili, převzal to jiný sociální úřad, ale ten nedával dávky na bydlení...“ (matka, 5 dětí)

„Prvního syna má matka v pěstounské péči, něco berou, ale já nevím, nerozumím tomu...“ (matka, 5 dětí)

3.2.1.3. Půjčky, dluhy, exekuce

V důsledku finančních problémů tyto rodiny řešily půjčky, dluhy a v krajních případech exekuce. Setkávali jsme se ale s tím, že o tomto tématu s námi lidé nechtěli hovořit. Často se jednalo o nebankovní půjčky, z tohoto důvodu se informace o míře zadlužení domácnosti zjišťovaly velmi těžce. I sami dotazovaní neměli celkový přehled o svých půjčkách a závazcích. Rodiny tak ve většině případů přiznávaly pouze dluhy, které vznikly na nájmu, případně dluhy ve školních zařízeních.

Exekuce či nesplacené půjčky tyto rodiny řeší až v momentě, kdy obdrží dopis do vlastních rukou od soudu nebo od exekutora. Dopisy, které slouží jako informativní, pouze „zakládají“. Někdy z důvodu, že opravdu textu nerozumí, někdy proto, že danou záležitost odkládají a nechtějí ji řešit. Z rozhovorů vyplývalo, že v takovýchto situacích dochází až k exekucím platu, případně i k exekucím dávek typu rodičovský příspěvek. Zadlužení působí silně demotivačně na jakékoli snahy o hledání práce na oficiálním pracovním trhu. Peníze získané prací „na černo“ jsou pak to jediné, co si mohou tito lidé uchránit.

„Když manžel začne pracovat, po chvíli o plat přijde, seberou mu ho, no tak, to do té práce nemusí chodit...“ (matka, 3 dětí)

Ženy, které samy vychovávají své děti, se dostávají do finančních problémů, pokud jim otec dítěte řádně neplatí soudem stanovené alimony.

„Druh má dluh na alimentech 25 000 Kč a nikdo s tím nic nedělá..“ (matka, 3 dětí)

3.2.1.4. Investice

Zajímaly nás investice do bydlení, vybavení domácnosti, vzdělání dětí, případně investice do předmětů dlouhodobé spotřeby. Oslovení však žádné takové investice nezvažovali.

Pro sledované jedince je charakteristická absence dlouhodobých cílů, tito lidé žijí „ze dne na den“, uspokojují pouze své okamžité potřeby. Dlouhodobější cíle a plány nemají.

3.2.2. Problematika nezaměstnanosti

Získat práci a práci si udržet byl jeden z nejzákladnějších problémů, který oslovení rodiče řešili. Nezaměstnanost uváděli jako jednu z příčin problémů rodiny.

„Problémy jsme měli, jen když jsem neměla práci...“ (matka, 5 dětí)

Naprostá většina dospělých osob ve sledovaných rodinách neměla žádnou kvalifikaci, jednalo se zejména o absolventy základních či tzv. zvláštních škol (škol speciálních či praktických), popř. osoby, které nedokončily odborné učiliště nebo střední školu.

„Nemám žádnou školu, je opravdu těžké si najít práci...“ (matka, 5 dětí)

Vzhledem k tomu, že se tito lidé velmi často potýkají s dlouhodobou nezaměstnaností, často již ztratili i pracovní návyky a zařazení na trh práce se pro ně tak stává těžší a těžší.

„Ta práce byla těžká, každý den jsem musel vstávat příliš brzy, abych byl v šest v práci...Tak teď dělám tak různě, to, co kdo potřebuje, pomáhám kamarádovi...“ (otec, 3 děti)

„Manžel pracuje teď jen příležitostně, na jaře snad zase začne jezdit s kamiónem.“ (matka, 5 dětí,)

Nízký plat, nevýhodné a nejisté pracovní smlouvy nebo těžká práce působí mnohdy také demotivačně. Nezanedbatelnou roli v tomto postoji hraje také výše minimální mzdy vzhledem k současné podobě a fungování systému sociálních dávek. Tito lidé pak mnohdy spoléhají na sociální dávky a příležitostně vykonávají práci na černo.

Jak již bylo uvedeno, do problému se dostávají také v momentě, kdy mají exekuce a najdou si práci.

3.2.3. Bydlení

Tato problematika úzce souvisí nejen s nedostatečným příjmem sledovaných rodin, který byl spojen s nezaměstnaností, ale především s nedostatečnou finanční gramotností. Sledované rodiny neuměly s penězi hospodařit. Přestože rodiny deklarovaly příjmy ze zaměstnání či ze sociálních dávek, přiznávaly, že občas nezaplatí nájem nebo poplatky za elektřinu či plyn. Nejen získat vlastní byt je pro ně prakticky nemožné, ale i udržet si bydlení v nájemním či pronajatém bytě se stává problémem.

„Je pravda, že jsme neplatili za byt, dávky jsme měli vyřízené, ale bývalý manžel peníze propil.“ (matka 3 dětí)

Námi sledované rodiny obývaly ve většině případů obecní byty, v několika případech bydlely v pronajatém bytě, v jednom případě rodina získala bydlení v souvislosti se zaměstnáním.

„Bydlíme tady a platíme jen čistě poplatky, smlouvu máme na rok, dá se prodloužit, já tady pracuji o všechno se starám, kdybychom toto neměli, tak nevím...práci se svým základním vzděláním neseženu.....A na nájem jinde mít nebudeme.“ (matka, 5 dětí)

Ve všech případech se jednalo o byty v menších bytových domech, případně v panelových domech.

Většina sledovaných rodin žila také ve velmi špatných podmínkách. Byty byly neudržované, po hygienické stránce nevyhovující. V malém prostoru bytů bylo většinou nahromaděno velké množství věcí, setkávali jsme se se špínou a nepořádkem. Velice častým problémem byly plísně a zatékání do bytu. Dospělí členové těchto domácností vykazovali minimální nároky na kvalitu bydlení, které vycházely především z životních návyků a zkušeností. Alarmující je, že v takovémto prostředí vyrůstají i nezletilé děti, které tak nejsou vedeny k základní péči o domácnost a s tímto modelem se postupně také sžívají. Nemají soukromí na školní přípravu, matrace na zemi je pro ně běžnou věcí.

„Tady je to v pořádku, děti mají vlastní pokoj, každý má vlastní postel...“ (matka, 5 dětí, pokoj byl zařízený pouze základním postarším a již opotřebovaným nábytkem, v pokoji bylo minimum předmětů)

„V kuchyni nebyla podlaha, netekla tam teplá voda, ale kuchyň fungovala, tak to nebyl problém zvládat...“ (matka, 5 dětí)

„Vejdeme se sem, každý máme svou matraci, vždyť vidíte...“ (matka, 3 děti, bydleli v jedné místnosti)

Na druhou stranu jsme se v některých případech setkali se stížnostmi na kvalitu bydlení v obecních bytech. Řešení pak tyto lidé očekávali především od městského úřadu.

„Dva roky jsem bydlela v plísních a viděla jsem, že ostatním třeba větší/jiný byt dají, my měli plesnivou celou jednu stěnu...Musela jsem jít i k doktorce, vyhrožovala jsem hygienikem a dali mi teprve pak náhradní bydlení.“ (matka, 3 děti)

V průběhu šetření jsme se setkávali s názorem, že za zajištění bydlení pro rodiny s dětmi by měl být zodpovědný především stát. Můžeme konstatovat, že dotazovaní v tomto směru necítili dostatečnou vlastní odpovědnost. Získání městského bytu mnohdy brali jako samozřejmost.

„O městský byt jsme si samozřejmě zažádali, ten jsme dostali a teď jsme dostali větší...“ (matka, 5 dětí)

„Hledala jsem podnájem, ale finančně to nešlo zvládnout, byla jsem chvíli u kamarádky, pak jsem z nouze šla na sociálku, nešlo by to jinak...“ (dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

V této souvislosti respondenti velmi negativně vnímali, pokud jim město v tomto směru nepomohlo, pokud nenaplnilo jejich očekávání.

„Druh začal fetovat, ukončila jsem tento vztah, ale na městském bytu vznikl dluh, nikoho nic nezajímalo a o byt jsem i s dětmi přišla...teď jsme v podnájmu...“ (matka, 3 děti)

„Vznikl dluh na nájmu, tak jsem se chtěla domluvit na splátce, ale to bylo 4000 Kč a plus 5000 Kč nájem, jak jsem na to měla vzít? Nenabídli mi ani holobyť, žádnou variantu, prostě mě vyšoupli i s dětmi...“ (matka, 3 děti)

„Vyhořeli jsme, je to 5 let zpátky, dostali jsme jen jednorázovou dávku, bydlení nám město nezajistilo, řekli nám, že by nám stejně pomohli jen na 3 měsíce, městský byt nám nenabídli...“ (matka, 5 dětí)

Rodiny se také v minulosti často stěhovaly, obecně prokazovaly nedostatečné kompetence k udržení dlouhodobého nájemního bydlení.

*„Nikde vám nedají smlouvu nadlouho, a kde by dali, tam se to zase nelíbí paní na sociálce...“
(matka, 5 dětí)*

„Pokud nezaplatíte nájem, o byt přijdete.....No a my občas nezaplatili...“ (matka, 3 děti)

Oslovení jedinci neměli často trvalé bydliště v místě svého pobytu. V souvislosti s bydlením, přesněji s právní úpravou termínu trvalého bydliště, jsme diskutovali s účastníky šetření i otázku možností dávek státní sociální podpory.

„Ano, je pravda, o příspěvek na bydlení žádat nemůžeme, tady nám trvalý pobyt nikdo nezajistí...kde ho máme? Na místě, kde jsme žili před 10 lety. Od té doby jsme se několikrát stěhovali...“ (matka, 5 dětí)

Dle informace od účastnice šetření, této situace využívají někteří „podnikatelé“ ve větších městech, kteří nabízejí zajištění trvalého bydliště za úplatu. Přestože se jedná o relativně vysoké částky, lidé, kteří mají pocit, že jsou v bezvýchodné situaci, by zvažovali i toto řešení.

„Vím, že trvalý pobyt tady jen tak nezískáme, vím, že v Praze lze koupit⁴, kdyby to šlo tady, tak to uděláme...“ (babička, vnuk v péči)

Zaznamenali jsme i další problémy v toto souvislosti:

„Problém jsme měli s tím, že tady nemáme ten trvalý pobyt, nemohli jsme dostat ani syna do školky.“ (matka, 5 dětí)

3.2.4. Nedostatečné znalosti a kompetence

Většině rodin v péči pracovníků OSPOD činí problém základní orientace v systému sociálních dávek. Nejsou znalí svých práv a povinností a nejsou schopni získat si potřebné informace. Daná situace je ovlivněna nízkým vzděláním, tzv. funkční negramotní⁵ a rodinou, v které dotyční jedinci vyrůstali.

Často nemají přístup k elektronickým komunikačním kanálům. Jako prostředník k získávání informací jim slouží především televize, popřípadě informace získávají neformálními cestami – od příbuzných a známých, často tedy od lidí ze stejných sociálních vrstev obyvatelstva.

Zaměstnance MěÚ Mnichovo Hradiště pak vnímají jako „průvodce životem“.

⁴ Respondentka nás dále odkázala na blíže neurčenou pražskou firmu, následně jsme dohledali: <http://www.trvaly-pobyt.info/>

⁵ Touto gramotností se rozumí schopnost práce s čísly (jednoduché početní operace apod.), vyhledávání a používání informací, porozumění textu.

3.2.5. Výchova a vzdělání dětí

Velkou roli ve vývoji dítěte sehrává rodinné prostředí, tedy především vazby a zázemí, které může poskytnout primární rodina. Je nutné si uvědomovat, že děti z rodin ohrožených sociálním vyloučením, se musí od útlého věku vyrovnávat s řadou znevýhodnění, které snižují jejich šance uspět v dalším životě.

3.2.5.1. **Výchovné problémy**

Jelikož sledovanou skupinu tvořily rodiny v péči OSPOD, ve všech sledovaných rodinách jsme řešili potíže s **výchovou dětí**. Problémy vycházely především ze selhání jednoho či obou rodičů. Tito rodiče totiž často sami pochází z rodin, kde nedostatečně nastavená péče o dítě byla normou.

Rodiče se zmiňovali především o svých problémech s dětmi, které navštěvovaly II. stupeň základní školy. Rodiče deklarovali problémy s jejich motivací ke školní docházce, s plněním školních povinností či se smysluplným trávením volného času svých dětí. Rodiče přikládali značný důraz vlivu kamarádů, případně třídního kolektivu na formování osobnosti jejich dětí. Jako rizikové vnímali především prostředí 3. ZŠ Mnichovo Hradiště⁶.

„Syn chodí do zvláštní školy a to prostředí vnímám jako rizikové...“ (matka, 5 dětí)

„Potřebuji pomoc se synem, jeho je škoda, aby skončil v ústavu, doma s ním nemáme problémy, problém je ta škola, ten kolektiv...“ (matka, 5 dětí)

„Kamarád synovi dává marihuanu... syna držíme doma, ale, co dělá ve škole, to neovlivním...“ (matka, 5 dětí)

„V Hradišti je teď problém s marihuanou, hlavně ve zvláštní škole...To nám i potvrdila dětská lékařka.“ (matka, 3 dětí)

„Pro děti ze zvláštní školy tady není žádná možnost, jak správně využít volný čas, od této školy bych čekala více, nemají žádné zaměření...“ (babička, vnuk v péči)

V některých rodinách jsme zaznamenali problémy v komunikaci.

„Dcera nechtěla chodit do školy, nevím proč...“ (matka dcery 15 let, v péči kurátora pro děti a mládež)

Rodiny měly také zkušenosti s ústavní výchovou, kdy jim děti byly odebrány nejen z výchovných, ale i ze sociálních a ekonomických důvodů.

⁶ Jedná se o školu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Hlavní činnost školy je zaměřena na rozvíjení a kultivaci osobnosti žáků, na poskytování vědomostí, dovedností a návyků, potřebných k uplatnění žáků v praktickém životě. Škola působí speciálně pedagogickými metodami na celkový rozvoj žáka aktivizováním jeho schopností, ale často musí odstraňovat i závažné nedostatky způsobené negativními vlivy na jeho dosavadní vývoj. Do školy přicházejí žáci z odlišných prostředí – přímo z rodiny, ze speciální mateřské školy, z běžné mateřské školy, ze základní školy, a proto je hlavním východiskem práce učitele důkladné poznávání žáka, jeho schopností, psychických možností i individuálních zvláštností. Součástí školy je základní škola speciální a speciálně pedagogické centrum.

„Dcera byla nejprve v SVP v Liberci, ale když se vrátila, bylo to to samé, poté byla v diagnostickém ústavu...poté byla dcera v dětském domově...“ (matka, dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

„Čekala jsem, že ta ústavní péče dceru nakopne, ale ona sama zatím nechce...“ (matka, dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

Respondenti často přenechávají odpovědnost za své děti na zaměstnankyních sociálního odboru.
„Ze sociálky to udělali takhle.....Jinak to nešlo. Paní ze sociálky to rozhodla takto...“ (dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

„Paní ze sociálky sehnala kroužky a domluvili jsme se, že zkusím kontaktovat vedoucí, ale ještě jsem tam nevolala...No jako...teprve to vyřizovat budu...“ (matka, dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

„Paní ze sociálky říkala, že teď nemá ta ústavní péče cenu, bylo by to složité...“ (matka, dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

„Jediné problémy máme vlastně kolem dětí a to jdu na sociálku, nic jiného tady není...“ (matka, 5 dětí)

„Dohled určitě pomohl, vnuk už se bojí cokoli provést...“ (babička, vnuk v péči)

Druh vykonávané práce a především pracovní doba rodičů má také zájímavý vliv na problémy s výchovou dětí. Nízká kvalifikace omezuje rodiče ve výběru zaměstnání, práce, kterou jsou sledované osoby schopny získat/či schopny vykonávat, je velmi často nekvalifikovaná, pracovní podmínky nevhodné. Setkali jsme se se například situací, kdy matka malých dětí, samoživitelka, pracovala ve třísměnném provozu.

„Pracuji v herně, odcházím někdy na odpolední nebo na noční, děti jsou samy doma...“ (matka, 3 děti, děti v péči kurátora pro děti a mládež)

„Problémy s dětmi začaly, když jsem byla s dětmi sama, pracovala jsem v třísměnném provozu, děti byly někdy odpoledne, někdy v noci bez dozoru.“ (matka, dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

„Maminka toho problematického kamaráda chodí na noční směny, má tři děti, tento je nejstarší, tak jestli on se o ně stará?“ (matka, 5 dětí)

„Bývalý manžel mi s dětmi nepomáhal, když jsem měla odpolední, to měly děti volnost. (matka, dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

„Nastoupila jsem do práce, manžel měl být v noci doma a volala kamarádka, že jsou děti samy doma....“ (matka, 3 děti)

3.2.5.2. Vzdělání

Předškolní vzdělání

Přestože z našeho pohledu je pro děti z těchto rodin docházka do předškolního zařízení velmi důležitá, v praxi nastávají komplikace, které ji znemožňují. Jedním z nich mohou být podmínky pro přijetí dítěte do předškolního zařízení.

„Syna, přestože je předškolák, do školky nevzali, máme trvalý pobyt ve vesnici 10 kilometrů od Hradiště, v dnešní době vám jen tak někdo nepovolí trvalý pobyt...“ (matka, 5 dětí)

„10 kilometrů syna vozit nemůžu, nemám možnost a spojení tam tímto směrem v potřebný čas není...“ (matka, 5 dětí)

„Mají na to i zákon, že děti bez trvalého pobytu do školky nevezmou, ani paní ze sociálky s tím nemůže nic udělat...“ (matka, 5 dětí)

Častým problémem pak bývá platba poplatků za děti.

„Neměla jsem na školku, tak byl syn vyloučen...“ (matka, 3 dětí)

Školní vzdělání

Sledování rodiče své děti nemotivují k učení. Přestože rodiče tvrdili, že vzdělání považují za důležité, v průběhu rozhovoru se naopak ukázalo, že na vzdělání nekladou velký důraz.

Pokud děti navštěvovaly speciální či praktickou školu, kde se probírá menší množství látky, rodiče byli s touto situací spokojeni a se zařazením do této školy bez diskuse souhlasili. Nepředpokládali, že by jejich děti mohly získat jiné vzdělání. Tím se však mnohdy může pouze přesouvat do další generace problém nízkého vzdělání a s tím souvisejících problémů.

„Všichni kluci půjdou do Hubálova na učiliště...Kam jinam by chodili? No a někam do školy asi musí.“ (matka, 5 dětí)

Rodiče hodnotili velmi dobře přístup pedagogů, kteří se snaží pomalejším dětem pomáhat.

„Přístup učitelů je fajn, snaží se dceři pomoci...“ (dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

Je třeba si uvědomit důležitost této podpory ze strany učitelů, i malé školní úspěchy mohou děti podpořit v dalším učení a v pravidelné školní docházce.

3.2.5.3. Volnočasové aktivity pro děti a mládež

V Mnichově Hradišti se dětem nabízí dostatek hrazených volnočasových aktivit, chybí však nabídka volnočasových aktivit pro děti a mladé lidi z rodin ohrožených sociálním vyloučením. A právě téma volnočasových aktivit dětí je v kontextu sledovaných rodin velmi důležité, jelikož mohou fungovat jako prevence sociálně patologických jevů.

Řada rodičů však nemůže nabídnout svým dětem tyto aktivity především z důvodů finančních, zvláště jednorázová platba je pro některé z chudých rodin nepřekonatelnou bariérou.

„Zkoušeli jsme tady sehnat koně, ale je to finančně náročné.“ (matka, dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

„Chybí vyžití pro děti, které lze zaplatit, určitě nejsem jediná, kdo odpoledne pracuje a nemůže být s dětmi...“ (matka, 5 dětí)

Některé rodiny si velmi cenily aktivit, které v Mnichově Hradišti pořádá Církev bratrská.

„Nemohu si dovolit platit dětem kroužky, jsem moc ráda za pana X, kam synové mohou chodit zdarma, někdy je berou i na výlety...ten pán dával dětem ve škole lístečky, tak jsme se o tom

dozvěděli... Chodí tam různé děti, je jich tam hodně. Dělá to z dobré vůle, vezmou kohokoliv.“ (matka, 5 dětí)

Setkali jsme se ale i s rodiči, kteří volnočasové aktivity nevnímají jako důležité, případně s nezájmem samotných dětí o organizaci volného času.

„Nebavily je kroužky, které tady byly...nevím...zkoušela jsem to, ale prostě je to nechytlo...po odpoledních se děti toulaly nebo seděly doma a tahaly k nám kamarády.“ (matka 3 dětí, dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

Sledované děti tak každý den trávily několik hodin bez přítomnosti dospělého, se svými vrstevníky, případně o samotě. Pozitivně jsme vnímali, pokud dospělí věděli, jak děti svůj čas tráví a uměli popsat, kde děti jsou a s kým svůj čas tráví.

„Vnuk je odpoledne s kamarády, my je známe, jsou na počítači nebo chodí někde venku, vždy se zeptá a přijde, kdy je potřeba...“ (babička, vnuk v péči)

„Na dětském hřišti se syn píchnul od stříkačky, rozrůstá se tady počet fetáků...Hřiště je rozbité, kam mají děti chodit?“ (otec, 3 děti)

Stávalo se však, že rodiče neznali kamarády dětí, nevěděli, co ve volném čase děti dělají. Můžeme tak předpokládat, že kvalita trávení volného času těchto dětí je velmi nízká, aktivity, mezi které patří především potulování po městě, slouží spíše jako ubíjení času než jeho naplňování. Nicnedělání pak podporuje vznik sociálně patologických jevů a asociální chování (záškoláctví, šikanu, krádeže, gamblerství, drogovou závislost apod). Pro tyto neorganizované a „nekontrolované“ děti je tak velmi důležitý bezpečný veřejný prostor, kde by mohly aktivně trávit svůj volný čas. Ze šetření vyplynulo, že by tyto děti uvítaly především prostory pro venkovní sporty, konkrétně například skate park, crossové trasy apod. I sami rodiče by upřednostňovali vyžití, které dětem přinese adrenalinové zážitky.

„Bylo by fajn, kdyby se dalo chodit zadarmo na nějaké hřiště, kde by se kluci vyblbli a pak neměli hloupé nápady...“ (matka, 3 děti)

3.2.6. Vztahové problémy

V rámci partnerských vztahů jsme se setkali hlavně s takovými problémy, které vznikaly z důvodu alkoholismu či nevěry jednoho z partnerů, případně z důvodu nastoupení do výkonu trestu.

„Bývalý manžel se rád napil, vyhledával mladší ženy...“ (matka 3 dětí, dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

„Syna manžela jsme dlouho ho neviděli, teď byl propuštěn v rámci amnestie...“ (matka, 5 dětí)

„Prvního syna jsem měla v patnácti...Celé těhotenství jsem žila s tatínkem dítěte, ale jeho pak zničehonic zavřeli, byla jsem za ním ještě na návštěvě a teď jsem ho nedávno viděla jednou...Syn je plnoletý a žije s mou matkou.“ (matka, 5 dětí)

Ze zkušeností víme, že mnohé děti v rodinách ohrožených sociálním vyloučením jsou vystaveny závadovému jednání některého z rodičů, může se jednat o již zmíněný alkoholismus, drogovou závislost či týrání. V rámci našeho šetření však nebylo možné tato složitá a velmi intimní témata obsáhnout.

3.3. JAK RODINY ŘEŠÍ SVÉ PROBLÉMY

Oslovení obecně spoléhali především na stát. Jelikož se jednalo o rodiny v péči OSPOD, a to z důvodu problémů, které nastaly při výchově nezletilého dítěte či dětí, všechny své problémy řešily se zaměstnankyněmi odboru sociálních věcí a zdravotnictví. Využívaly především preventivní a poradenskou činnost a zprostředkování pomoci v odborných zařízeních. S péčí ze strany těchto pracovníků byly rodiny zcela spokojeny, mají k nim ve většině případů přirozený respekt a důvěřují jim.

„Pokud mám problém, jdu za paní na sociálku, jak je potřeba jednou týdně, jednou za 14 dní...paní s námi chodí i do té školy, tam také jde, řeší věci s učiteli...ona mi pomáhá, shání mi poradny, takže mi vypomáhá, tak jak to jde...“ (dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

„Měla jsem problémy s manželem, paní na sociálce mi dala kontakt na bezplatnou právníčku v Boleslavi, jednou jsem tam byla, Boleslav je dobře dostupná...“ (matka 3 dětí, dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

Někdy se však rodinám nedařilo naplnit to, co zaměstnankyně sociálního odboru domluvily. Proto, aby pomoc byla efektivní a úplná, rodiny potřebovaly dohled i nad plněním jednotlivých ujednání.

„Dcera nestihá učení, proto ji objednáváme s paní ze sociálky na prohlídku do Boleslavi, mělo by to být do 14 dnů, pan doktor říkal...termín ještě nemáme...musím tam zavolat...Ještě jsem to nestihla. Paní ze sociálky se ale bude ptát.“(matka, dcera 15 let v péči kurátora pro děti a mládež)

Je důležité si uvědomit, že z důvodu snížených sociálních kompetencí tyto rodiny potřebují jasné instrukce, kde a jak pomoc sociálních či návazných služeb vyhledat, jakékoliv „nezdary“ je často odradí.

„Chodili jsme tady k psycholožce, ale pak nám řekli, že program mají pro starší děti, teď syn nikam nechodí...“ (matka, 5 dětí)

„Jednou tady byl bezplatný právník, ale jednou za měsíc, to si nemůžete pamatovat, kdy tady je....Tak jsme se tam nikdy nedostali.“ (babička, vnuk v péči)

„Začali jsme marihuanu řešit, šli jsme za paní doktorkou, zda je možné provést nějaký test...ta nás odkázala do nemocnice k psycholožce, ta mluvila se synem, ale nic to nepřineslo, řekla nám, že test může udělat jen dětský doktor, jsme v začarovaném kruhu, jeden nás posílá k druhému...Ze školy nás poslali zase k jiné psycholožce, ta nám řekla, že na tyto věci není a proč nás škola poslala k ní, poslala nás do Boleslavi, tam jsme objednaní, ale nevíme, co to bude....Musím dojít za paní na sociálku.“ (matka, 5 dětí)

Pokud rodičům byla doporučena návštěva pedagogicko-psychologické poradny, chybělo jim následně řešení příčiny problémů. V poradně spíše pouze diagnostikovali jednotlivé problémy v učení či chování. Návštěvu poradny pak rodiče nepovažovali za přínosnou.

„Potřebovala bych pomoc, aby se něco dělo, ne sedět u psychologa, potřebujeme vědět, zda ten kluk kouří a jak to řešit dál...Syn si psychologa poslechne, ale k ničemu to není.“ (matka, 5 dětí)

Finanční problémy dotazovaní řeší především v rámci rodiny, zkušenosti s organizacemi, které nabízejí bezplatné poradenství, neměli.

„To řešíme s manželem, vždy to spolu probereme...“ (rodina, 3 děti)

„Vždy to probereme v rámci rodiny.“ (matka, 3 děti)

„To řešíme mezi sebou...Máme velkou rodinu. Vše si vyřídíme mezi sebou.“ (babička, vnuk v péči)

3.4. LOKALITY SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ, LOKALITY NA POMEZÍ SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ

Pokud člověk nemá dostatek financí a ke svému životu přistupuje s nižší mírou osobní odpovědnosti, jsou jeho šance na kvalitní bydlení téměř nulové. Často se tak nízkopříjmové rodiny stěhují do obecních bytů určených sociálně potřebným, které jsou umístěné v méně atraktivních lokalitách, případně do komerčních ubytoven. Tento typ bydlení je pro ně dostupný především z toho důvodu, že nemusí skládat kauce ve výši několikaměsíčního nájmu. Jelikož dochází k „sestěhování“ rodin se stejnými problémy do jedné lokality (domu), nastává riziko vzniku sociálně vyloučené lokality na území města.

Přestože naše šetření primárně nesledovalo problematiku lokalit ohrožených sociálním vyloučením, v jeho průběhu jsme v Mnichově Hradišti a jeho okolí zaznamenali dvě lokality, které se jako sociálně vyloučené dají popsat, případně se na hranici sociálního vyloučení pohybují. Jedná se o lokalitu Bělidla (876, 877, 878) v Mnichově Hradišti a lokalitu v obci Klášter Mnichovo Hradiště (ul. Jivínská).

Lokalitu Bělidla můžeme považovat za lokalitu na pomezí sociálního vyloučení. Jedná se o obecní domy v majetku města, které jsou od roku 2005 přidělovány sociálně potřebným žadatelům. Obyvatelé těchto domů nejsou společensky izolovaní, většina z nich pracuje, přesto mají problémy s řádným placením nájmu⁷, nevykazují však žádné známky nepřizpůsobivého chování. Jedná se zčásti o rodiny žijící na hranici chudoby.

Lokalitu Kláster Mnichovo Hradiště již můžeme definovat jako lokalitu sociálně vyloučenou. Jedná se o dvě neudržované, zchátralé nemovitosti v soukromém vlastnictví. V nájmu zde žijí minimálně

⁷ Z celkového počtu 11 nájemníků jich 5 platí nájemné řádně. Zbýlých 6 nájemníků má s placením nájmu větší či menší potíže, každopádně u nich velmi často k prodlení dochází. Většina nájemníků dokáže své závazky uhradit až před termínem vypršení nájmní smlouvy - před jejím následným prodloužením. Město prodlužuje nájmní smlouvy jen nájemníkem, kteří nemají vůči městu žádný dluh.

3 romské rodiny, počet obyvatel se však průběžně mění. Tito lidé nemají v obci trvalé bydliště. Dle vyjádření představitele obce sem pravidelně dojíždějí pracovníci vládní Agentury pro sociální začleňování.

3.5. SÍT SOCIÁLNÍCH SLUŽEB A SLUŽEB NÁVAZNÝCH PRO SLEDOVANOU CÍLOVOU SKUPINU Z POHLEDU NAŠEHO ŠETŘENÍ

Z našeho šetření vyplynula následující zjištění:

V regionu chybí služby:

- Azylový dům pro celé rodiny.
- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež.
- Psychologické poradenství, které by umožňovalo komplexní práci s rodinou a možnost rodinné terapie.
- Dům na půl cesty⁸.

Pro obyvatele regionu je problematicky dostupná z hlediska místa poskytování služba:

- Občanské poradny Nymburk, o.s.

Jako kapacitně nedostačující (nedostupná v okamžiku, kdy je třeba problém řešit akutně) byla hodnocena služba:

- Centra psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje, Mladá Boleslav

⁸ Ze zkušeností však víme, že o tuto službu klienti v momentě, kdy opouštějí dětské domovy či výchovné ústavy a nemohou se vrátit do původní rodiny, nemají zájem. Často však tyto služby využijí později, když zjistí, že samostatného života nejsou bez podpory schopni.

4. SHRNUTÍ

Následující podkapitoly shrnují zjištění, které vyplynuly z průběhu našeho šetření. Tato rekapitulace je tedy určena především k další diskusi, nejedná se o obecné závěry.

4.1. HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ ŠETŘENÍ VE VZTAHU K PRÁCI OSPOD

- Z našeho šetření vyplynulo, že OSPOD je prvním a nejdůležitějším kontaktním místem pro všechny sledované rodiny, a to nejen v souvislosti s péčí o dítě, ale také v souvislosti s ostatními problémy, do kterých se tyto rodiny dostávají.
- Pracovnice OSPOD mohou velmi často jako první ovlivnit problémovou situaci v rodině.
- Jelikož se však jedná o komplexní problematiku, kterou pracovnice OSPOD samy nemohou obsáhnout, musí spolupracovat s ostatními partnery – tedy s předškolními a školními zařízeními, komisí bytovou a rozvoje bydlení, zástupci samosprávy města, pediatry, úřadem práce a s neziskovými organizacemi působícími v regionu.
- Klíčový je tak nejen zájem a osobní zainteresovanost pracovnic OSPOD, ale i jejich přehled o službách určených sociálně slabým rodinám s dětmi, a v neposlední řadě dostupné služby – návazné i sociální.
- Důležitou náplní práce OSPOD je poradenství a zprostředkovávání nejrůznějších služeb ve smyslu přímého nakontaktování klienta s poskytovateli sociálních služeb a služeb návazných. Práce sociálních pracovnic však nekončí pouhým předáním kontaktů, rodiny potřebují i dohled nad tím, jak s kontakty, případně informacemi, naložily.
- Po zmapování situace v regionu se ukázalo, že přestože se zaměstnankyně OSPOD snaží využívat preventivních a poradenských služeb neziskových subjektů působících v regionu a spolupracovat s nimi, velmi často nastává situace, kdy svým klientům adekvátní pomoc nabídnout nedokáží.
- Mimo poradenství je v souvislosti se zkoumaným tématem také důležitá ze strany sociálního odboru depistáž, tedy aktivní vyhledávání rodin s dětmi, které vyžadují pomoc. Tato depistáž může probíhat ve spolupráci se školami, případně s pediatry v regionu.

4.2. POTŘEBY SLEDOVANÝCH RODIN A NAVRHOVANÁ ŘEŠENÍ

Potřeba individuálního přístupu

- Ke každé rodině je třeba přistupovat individuálně.

Navrhovaná řešení:

- Navázání blízkého a důvěrného vztahu s rodinou, hlubší proniknutí do problému prostřednictvím sociální práce.

Potřeba zvýšení finanční gramotnosti sledovaných rodin

Konkrétně potřeba:

- Pomoci při postupném vyrovnávání rodinného rozpočtu, pomoc při finančním plánování.
- Zajištění splátkových kalendářů s reálnou perspektivou splácení dluhů.
- Pomoci s problematikou zadlužení a exekucí.
- Pomoci s porozuměním textu úředních dokumentů a písemných smluv.

Navrhovaná řešení:

- Individuální finanční poradenství.
- Sociální práce s rodinou.

Potřeba řešení problémů v souvislosti s bydlením

Konkrétně potřeba:

- Podpory a motivace vedoucí ke změně životních návyků ve vztahu k bydlení.
- Zajištění splátkového kalendáře s reálnou perspektivou splácení dluhů v případě dluhu na nájmem.

Navrhovaná řešení:

- Individuální finanční poradenství.
- Sociální práce s rodinou.
- Nastavení prostupného systému bydlení v území.

Potřeba uplatnění se na pracovním trhu

Konkrétně potřeba:

- Pomoci zorientovat se na trhu práce.
- Pomoci při vyhledávání a udržitelnosti zaměstnání.
- Podpory konkurenceschopnosti sledovaných jedinců na trhu práce.
- Podpory při obnově pracovních návyků u dlouhodobě nezaměstnaných.
- Dostupnosti mateřských škol v souvislosti se zvýšením šance pracovního uplatnění matek.

Navrhovaná řešení:

- Individuální poradenství (v součinnosti pracovníků úřadu práce a sociálního odboru, případně neziskového sektoru).
- Spolupráce se zaměstnankyněmi na úseku školství (případně s dalšími kompetentními zaměstnanci MÚ) v souvislosti s umístěním dětí ze sledovaných rodin do mateřských škol.

Potřeba podpory dětí ve vzdělání, jejich smysluplného trávení volného času a mimoškolních aktivit

Konkrétně potřeba:

- Zařazení dětí ze sledovaných rodin do předškolních zařízení.
- Finančně dostupných a zajímavých mimoškolních aktivit, které by děti vedly ke smysluplnému trávení volného času.
- Podpory starších dětí v motivaci ke školní docházce a plnění svých školních povinností.
- Pomoci s doučováním.
- Zajištění financí na školní potřeby.

Navrhovaná řešení:

- Spolupráce se zaměstnankyněmi na úseků školství (případně s dalšími kompetentními zaměstnanci MÚ) v souvislosti s umístěním dětí ze sledovaných rodin do mateřských škol.
- Podpora dobrovolnické práce s dětmi a její koordinace.

Potřeba sociálních služeb a služeb návazných

Konkrétně potřeba:

- Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež.
- Rodinné terapie.
- Finančního a právního poradenství.
- Psychologicko-sociálního poradenství.

Navrhovaná řešení:

- Sledování kapacity jednotlivých sociálních služeb a služeb návazných.
- Navázání spolupráce s poskytovateli služeb, které jsou pro obyvatele Mnichovohradiška v současné době nedostupné.

Na závěr bychom rádi zmínili, že všechny námi kontaktované rodiny se zajisté za pomoci odborníků o sebe a své děti dokáží postarat, tato pomoc je však pro správné fungování rodin nezbytná. Jedině komplexní a individuálně nastavenou pomocí, která vychází z potřeb dané rodiny, omezíme rizikové jevy a snížíme riziko odebrání dětí do ústavní péče. Aby pomoc byla efektivní, v každém případě vyžaduje především osobní nasazení a vysokou profesní úroveň pracovníků OSPOD. Tyto pracovníce však musí mít k dispozici dostatečnou síť sociálních služeb.

5. PŘÍLOHY

PŘÍLOHA č. 1.:

Přehled poskytovaných služeb pro sociálně slabé rodiny s dětmi dle Zákona č. 108/2006 Sb. 5 v ORP Mnichovo Hradiště

Uvědomujeme si, že je velmi těžké stanovit, jaké služby jsou určeny pro sledovanou cílovou skupinu obyvatel, tedy sociálně slabým rodinám. Vycházíme z předpokladu, že tyto rodiny využívají především služby **sociální prevence a sociálního poradenství**, neopomněli jsme však v této souvislosti do přehledu zahrnout služby řešící **bytovou problematiku**. **Z našeho přístupu tak vyplynulo, že na území ORP Mnichovo Hradiště zajišťuje sociální služby pro sociálně slabé rodiny 9 poskytovatelů sociálních služeb.**

Tabulka 2: Přehled dostupných sociálních služeb pro cílovou skupinu rodiny ohrožené sociálním vyloučením. Zdroj: Analýza poskytovatelů sociálních služeb na území ORP Mnichovo Hradiště, 2013

SOCIÁLNÍ SLUŽBA	NÁZEV POSKYTOVATELE
Azylové domy	o R - Mosty, o.s.
Intervenční centra	o Jekhetani Luma - Společný Svět, o.s. o Občanská poradna Nymburk, o.s.
Kontaktní centra	o Semiramis o.s.
Nízkoprahová denní centra	o Naděje o.s.
Noclehárny	o Naděje o.s.
Odborné sociální poradenství	o Linka důvěry SOS o Jekhetani Luma - Společný Svět, o.s. o Poradna pro rodinu a děti REP o Centrum psychologicko-sociálního poradenství Středočeského kraje, Mladá Boleslav o Občanská poradna Nymburk, o.s. o Diecézní charita Litoměřice – poradna pro osoby v zadluženosti
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	o Jekhetani Luma - Společný Svět, o.s.
Telefonická krizová pomoc	o Linka důvěry SOS o Jekhetani Luma - Společný Svět, o.s.
Terénní programy	o Jekhetani Luma - Společný Svět, o.s. o Naděje o.s. o Semiramis o.s.

V následující tabulce uvádíme sociální služby, které považujeme pro sledovanou cílovou skupinu za nedostupné, především z hlediska geografické vzdálenosti nejbližšího poskytovatele.

Tabulka 3: Přehled nedostupných sociálních služeb pro cílovou skupinu rodiny ohrožené sociálním vyloučením. Zdroj: Analýza poskytovatelů sociálních služeb na území ORP Mnichovo Hradiště, 2013

SOCIÁLNÍ SLUŽBA
Domy na půl cesty
Krizová pomoc
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež
Terapeutické komunity

PŘÍLOHA Č. 2:
Struktura rozhovoru

Klient:	CpKP střední Čechy	
Název projektu:	Komunitní plán města Mnichovo Hradiště a spádových obcí	
Cílová skupina:	Rodiny s dětmi v těžké životní situaci	
Realizace:	Listopad – prosinec 2012	
Vypracovala:	Petra Dobiášová	
Základní osnova rozhovoru – 60 minut		
A.	Seznámení	5 minut
B.	Popis všedních starostí	5 minut
C.	Popis problémů, problematických situací	10 minut
D.	Formy pomoci (analýza potřeb)	15 minut
E.	Sociální služby a služby návazné	15 minut
F.	Informovanost, informační kanály	5 minut
G.	Případné doplnění informací, zakončení, rozloučení	5 minut

A. Vzájemné představení moderátora a respondentů NAVÁZÁNÍ KONTAKTU A VYTVOŘENÍ PŘÍJEMNÉ ATMOSFÉRY	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Představení moderátora a organizace, kterou zastupuje</i> „Dobrý den, děkuji vám za váš čas..“ ▪ <i>Vysvětlení cílů a pravidel výzkumu, anonymita respondenta</i> 	Představení moderátora
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Představení respondenta</i> „A teď bych poprosila i vás, abyste se krátce představili, jak se jmenujete (stačí nám křesní jméno), kde, s kým a jak bydlíte, kde máte trvalé bydliště, kolik má vaše rodina členů, jak jsou staré děti, jaké školy navštěvují, kde pracujete (na prac. smlouvu?), případně co dalšího nám o sobě chcete/můžete říct..?“ 	Představení respondenta
Očekávaný přínos: Základní informace o respondentovi, kontrola kvality rekrutace, navázání kontaktu, navození příjemné atmosféry, odbourání případných bariér	
B. Popis všedního dne/všedních starostí Denní povinnosti/trávení volného času (se zaměřením na děti)	
„Můžete nám popsat, jak vypadá váš všední den ...?“ (Pracovní povinnosti, práce v domácnosti, příprava dětí do školy, trávení volného času , všední den dětí...) Jak vypadají vaše volné dny?	Popis

Očekávaný přínos: Popis všedních úkonů/starostí

C. Problematické situace	
<p>„Jaké máte starosti?“ „Jaké problémy/starosti v současné době řešíte?“ - ve vztahu k rodině, k péči o děti, k sobě „Jaká je vaše bytová situace?“ (forma bydlení, výhled do budoucna, udržení stávajícího stavu) „Jaká je vaše finanční situace?“ (příjmy, výdaje, dluhy/půjčky, exekuce) „Máte problémy s dětmi/partnerem/v úzké či širší rodině?“</p>	<p><i>Popis</i></p>
Očekávaný přínos: Popis problémů a komplikací+ problémy, které mohou nastat časem	

D. Pomoc, řešení	
<p>„Potřebujete s něčím pomoci?“ „Potřebujete pomoci s něčím, s čím vám nikdo nepomáhá?“ „Potřebujete pomoci s něčím, s čím někdo už pomáhá, ale tuto pomoc nepovažujete za ideální/případně není dostatečná?“ „Od koho tuto pomoc očekáváte?“ (rodina, známí, soc. služby, stát, úřady apod.)?“ „Zkoušel/a jste se již na někoho obrátit, aby vám pomohl?“ „Na koho, kdy a jak?“ „Zmínili jste ještě tyto komplikace....., napadá vás nějaké řešení?“ „Potřebovali byste třeba s něčím poradit?“ Témata:dluhy/exekuce/výchova dětí/bydlení/rodinné vztahy/volný čas dětí/sociálně patologické jevy (alkohol, drogy,násilí)</p>	<p><i>Popis a hledání řešení</i></p>
Očekávaný přínos: analýza potřeb (potřeby v oblasti podpory setrvat v domácím prostředí, potřeby v oblasti terénních služeb)	

E. Sociální služby (služby návazné) – detailně	
<p>„Vrátíme se k sociálním službám, které jste tady zmínili.“ „Jak dlouho je využíváte (kdy jste je začali využívat)?“ „Odkud jste se o nich dozvěděl/a?“ „Proč právě tyto služby využíváte?“ „Jak jste s nimi spokojen?“ „Považujete je ve vaší situaci za dostatečné?“ „Kdy podle vás přestanou být dostatečné? Co pak dál?“</p>	<p><i>Popis</i></p>

<p>„Napadá mne, že jste například nezmínil/a sociální služby, které vám mohou ve vaší obtížné situaci být užitečné:“</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociální poradenství - psychologicko-pedagogické poradenství - rodinné poradenství - finanční poradenství (v rámci soc. služeb) - dluhové poradenství - poradenství s insolvenčí - ve vztahu k šikaně, drogám, alkoholu - bydlení – azyl - domácí násilí - terénní programy apod. <p>„Víte o těchto službách?“ „Proč je nevyužíváte?“ „Kdy/za jakých podmínek je budete/byste je využívali?“</p> <p>„Napadají vás jiné služby, které vám tady chybí?“</p>	<p><i>Popis – informovanost, bariéry</i></p> <p><i>Popis – chybějící služby</i></p>
<p>Očekávaný přínos: analýza sociálních služeb, bariéry ve využívání</p>	

<p>F. Informovanost, informační kanály</p>	
<p>„Máte dostatek informací o:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. sociálních dávkách? b. sociálních službách? c. o zdravotních službách? d. o možnostech, které tady máte? <p>„Kde tyto informace hledáte/získáváte..?“ „Je to pro vás takto dostatečné?“ „Pokud ne, tak jak by informování osob, jako jste vy (pečujících), mělo vypadat?“</p>	<p><i>Popis</i></p> <p><i>Řešení</i></p>
<p>Očekávaný přínos: Analýza míry informovanosti, analýza informačních kanálů</p>	

<p>G. Případné doplnění, rozloučení</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - „Napadá vás ještě něco?“ - „Chce někdo ještě něco říct...“ <p><i>Poděkování a rozloučení.</i></p>	
<p>Očekávaný přínos: Případné doplnění informací. Otevření dalších možných témat (Ize pak zahrnout v rámci dalších ID).</p>	

